

Kuvia vuosisatain saatosta.

Suomalaisen naisliiton kesäjuhlassa Terijoella heinäkuun
5 p:nä 1931 esitetty juhlakulkue ja kuvaelma.

Kirj. *Hilja Vilkema*.

1.

Muinaissuomalaiset naiset.

Sukumme alkukodista, Volgan ja Uralin välisestä metsäseudusta, on heimomme vähitellen siirtynyt yhä lännemmäksi, kunnes se suuren kansainvaelluksen aikoina (vv. 375—568 j. Kr.) alkaa asuttaa Suomen nientä. Esiäideissämme ei varmaankaan silloin vielä ollut herännyt yksilöllisen, itsetietoisesti valitun päämäärän kaipuu, heidän surunsa ja ilonsa ja toivonsa olivat perheen ja heimon yhteisiä.

(Runomitta on uudenaikaistettua kalevalaista.)

Kaukovirran kaltamalta,
luota heimon uhrilehdon,
ikikuusten katvehesta
pyyhälsimme, koito parvi,
kulkemahan korven maita,
korven maita, korven soita.

Poltti mieltä aatos outo,
 haave heljä puunti silmään:
 lännen lehdot, lännen rannat,
 vetten vieret, lahden hiekat,
 äyrämillä uudet pirtit,
 kasket kauniit rinnemailla,
 laulupuiset uhrilehdot,
 kultarinnat kukkumassa
 koivikossa heimon heljän,
 heimon armaan, heimon orvon,
 korpisyntyn, korpimielen,
 päivänteille pyrkiväisen.

*

Päätyi pitkä taivaltiemme.
 Haavepirtit pystyt nousi,
 tuvat Suomen heimon siintää
 lännen vetten vieremiltä,
 lännen vetten, Suomen vetten.

Täss' on heljä hiekkaranta,
 kylä rannan kainalossa,
 kylän pientarella pirtti,
 partahuuli pöydän päässä,
 kätkyessä armas ainut.
 Täss' on vaiva vuottenvarma,
 täss' on auvo kuolonkesto.

Paistakohon onnen päivä
 iät alle heimon ortten,
 kateen kierot, kylmät silmät,
 ettei koskaan turmaa tuottais,
 ettei vainoteille viettyis
 takaa lahden lieto vieras.

2.

Runolaulaja- ja itkijänaiset.

Heimon asutus on yhä levinnyt Suomen niemellä. Mutta riistamaista on jo käyty monta kahakkaa sekä samansukuisten että vieraiden anastajien kanssa. Pirtin hämärässä, jauhinkivien ääressä, karjoteillä on saanut sanoiksi monen hetken murhe ja ilo, joista jokin muisto soinnahtaa vastaamme Kantelettaren iki-ihanista lauluista. Syvimmin on laulajan sydämeen koskenut vainolaisen hyökkäys ja omien miesten kostoretki, jolta ehkä vain harva palasi kotiin.

Oi, sisaret, sirkkuseni,
 kaikki kasvinkumppalini,
 itken silmäni suliksi
 murehista, muisteloista,
 tulville tupamme itken,
 polun pitkän lainehille.

Tuli vieras vainolainen,
 poltti pirtit, raastoi laihot,
 kulki Kalman saattomiesnä,
 turman myrskynä tohisi.
 Tuskin tähki uusi laiho,
 kun jo miehet miekkavöiset
 täältä vainoteille lähti,
 sukesivat surman suuhun.
 Sadat painui, ei palanneet,
 koston veivät, koston saivat,
 harvat säästi vieras säillä.

Siksi, siskot, itken illat,
 itken aamut, yötkin itken,
 päivät kyynelin kuleksin,

itken onnenorpoutta,
 osan kaiken ankeutta
 heimoni uhanalaisen
 luona vierahan veräjän.

3.

Porvarisnaiset keskiajalta.

Maamme kahdessa varsinaisessa kauppakaupungissa, Turussa ja Viipurissa, on elämä ja toiminta aina rauhallisoin väliajoin päässyt kukoistamaan. Vieraittenkin maiden ja vesien kauppalaivat löytävät tiensä mainittujen kaupunkien satamiin. Porvarisemännät hoitavat toimeliaina ja topevina talouttaan, ja aittojen orsilla ja vakkasissa lisääntyvät vaatekerrat ynnä muut tavarat.

Tuo haastavi heinät ja korret,
 tää että on vainon maal!
 Mun täynnä on aittani orret,
 maa rauhassa kukoistaa.

Kas, rannasta markkinat raikaa,
 käy kauppaa Ruotsin mies,
 myös saksat ja tanskat kaikaa
 ja englannit, kukaties!

Älä peikkoja manaa esiin
 takaa vainojen raskaan yön!
 Kas, talvet ne vaihtuu kesiin,
 yhä tähkii pellot työn.

4.

Linnanrouvat keskiajalta.

Sama toiveikas mieliala kuin porvarisnaisia elähdytti myöskin linnojen rouvia, varsinkin Viipurin linnan naisia ja erittäinkin Kaarle Knuutinpoika Bonden loistoisana vallakautena (1441—48), jolloin mainittu linna oli Ruotsi-Suomen tulevan kuninkaan asuinpaikkana.

Suojaksi kansan
saatu on lukko,
ylväänä nousee
paatisin patsain
taivasta päin.
Suomen ja Ruotsin
ritarit uljaat
rautaisin rivein
kiitävät ratsain,
ylvähin väin.

Linnassa naiset
kirjovat kankaat
värien soinnuin,
untensa kuvin
välkehikkäin.
Porvarisvaimot
näppärin sormin
ottavat opin,
hyödyn ja huvin
liittäen näin.

Vuossadat myöhät
katsovat kiittäin
taitoa työn.

Heljinä helmet
ketjussa kiiltää
aikojen vyön.

5.

Birgittalaisnunnat.

Eurooppalaisen hengenelämän vallatahmoja 1300-luvulla oli ruotsalainen pyhä Birgitta, joka perusti hänestä nimensä saaneen luostarijärjestön. Etevimmän keskiaikaisen piispanne Maunu Tavastin aikana perustettiin 1443 birgittalaisluostari Naantaliin. Tämä järjestö oli siitä erikoinen, että se liitti munkit ja nunnat saman luostarin sisäpuolella, joskin tarkasti eristettyinä toisistaan, palvelemaan Jumalaa. Niin kauan kuin pyhän Birgitan vakava henki luostarissa säilyi, niin kauan siellä hartaasti ja totisesti antauduttiin uskonnollisiin harjoituksiin ja laupeudentöihin. Naantalin nunnat ovat kirjoittaneet lyhyen, mutta kauniin lehden kansamme henkisen ja aineellisen kehityksen historiaan.

Vuodet vaihtuvat.

Yksi on ikuinen.

Harhat haihtuvat.

Yksi on totinen.

Maassa vaino ja melske käy.

Yksi on rakkaus.

Vaivan päätä ei missään näy.

Yksi on laupeus.

Vääryys valtikoi, heikon lyö.

Yksi on vanhurskas.

Raskas, synkkä on maailman yö.

Yksi on valkeus.

Multaan vaivumme.
 Yksi on pelastus.
 Tyhjiin haivumme.
 Yksi on täyttymys.

Agnus Dei
 miserere nobis.

6.

*Kuningatar Kaarina Maununtytär
 tyttärensä Sigrid Vaasan kanssa.*

Ainoa Ruotsi-Suomen kuningatar, jolle Suomi tuli toiseksi kotimaaksi, oli Kaarina Maununtytär, Liuksialan omistaja. Onnettoman Eerik XIV:n puoliso tuli viettäneeksi nelisenkymmentä vuotta Suomessa. Kovina olivat kohtalon iskut häneen sattuneet: puoliso oli syösty vallasta, kuljetettu vankilasta toiseen, lopulta myrkytetty. Nuorimmat lapset olivat kuolleet, ainoa eloonjäänyt poika oli riistetty 7-vuotiaana äidiltään ja lopuksi karkoitettu maanpakoon. Mutta surujen suuretessa kasvoi myöskin rakkauden ja anteeksiannon voima tuossa koetellussa äidinsydämessä. Hän oppi rakastamaan Suomea ja suomalaisia, ja he rakastivat myöskin häntä. Historioitsija sanoo: »Vielä nytkin, satojen vuosien jälkeen, elää hänestä mitä kaunein muisto Kangasalla. Maine hänen lempeydestään levisi myös laajempiin piireihin, ja niinpä se vaikutti esim. nuijamiehiin, jotka kaukaa Pohjanmaalta ja Pohjois-Hämeestä saapuivat näille maille, että he jättivät hänen kartanonsa koskematta.»

(Seuraavat säkeet voidaan laulaa sävelellä: »Venhot vettä liitä, liput leijuu.»)

Kruunut kato, ihmisonni haihtuu,
 tuskan säilä syöpyy sydämeen,
 kunnes murhe hiljaa rauhaan vaihtuu,
 lientyy polte äidin kyöneleen.
 Rakkaat vainaat vaiti nukkuvat,
 raskaat oli lahjat, elon antamat.
 Poika tuskien,
 lapsi sydämen,
 hän yksin maailmalla harhaa.

Sigrid tyttäreni, yksin oomme,
 jäivät Ruotsin päivät loistokkaat.
 Toivat siunauksen kohtaloomme
 Suomen unelmoivat salomaat.
 Täällä lohdun sain ja tehtävän,
 kuolleen kruunun sijaan kansan elävän.
 Sitä rakastan
 hetkeen kuoleman.
 Oi, Herra, Suomea siunaa!

7.

Naiset Isonvihan ajalta.

Hirveimmät katovuodet, mitä kansamme koskaan on kokenut, olivat 1600-luvun lopulla autioittaneet maamme. Seuraavan sataluvun kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä olivat Suomen miehet menehtyneet vierailta tappotanterilla tai sotavankeina Venäjällä. Vihollinen oli vallannut maan ja raastanut kaiken, mikä otettavissa ja kuljetettavissa oli. Naiset, lapset ja vanhukset elivät piilopirteissä. Virkamiehet olivat paenneet Ruotsin puolelle tai saaneet surmansa. Autiokyliä oli tiheässä kautta maan. Eläminen oli alettava melkein pä alusta. »Syystä onkin sanottu, että Suomi toistakymmentä vuotta oli naisten käsissä. Silloin ei

puhuttu heikommasta sukupuolesta. Naisten täytyi kyntää, raivata metsää, toimittaa raskaimmat työt, ylläpitää viljelystä ja kasvattaa lapsia. Koko maan tulevaisuus riippui suureksi osaksi heistä, ja historia antaa kauniin todistuksen heidän kyvystään.»

(Sävel: »Oi, Herra, siunaa Suomen kansa«.)

Niin alla vainoparvein jalkain
tää raiskattu on kallis maa,
se että alustansa alkain
työn, kaiken opetella saa.
Se nälkävuotten koki turman,
sen jälkeen sodan kaikkisurman.

Ah, miehet tappotanterilla
ne nukkuu valtain vieraitten,
vain mailla, naisten kuokkimilla,
käy tähkiin Suomi vastainen.
Maa Isonvihan kauhut kesti,
se kesti, kun sen naiset kestil

Se unohtuko älköön taru,
min maksoi täällä vastaisuus,
kun jälleen tähki pinta karu,
kun nousi uusi vihannuus!
On sukupolvet velkaa meille —
myös kerran olkoot sitä teille!

8.

Herännäiset.

Isonvihan naiset tekivät työtä ja uhrautuivat maansa tulevaisuuden puolesta, herännäiset tunsivat syvästi ja vavahduttavasti, että tämä kansa tarvitsi hengen herätystä, sydämen puhdistusta, sen tuli elää Jumalan kas-

vojen edessä, jos se mieli kestää kohtalonsa kovatkin päivät. Kansamme on elänyt kaksi herännäisyyden kautta: varhaisempi alkoi jo 1600-luvun loppuvuosina ja jatkui 1700-luvulla, myöhäisempi alkoi 1800-luvun alkupuolella ja jatkuu yhä edelleen.

(Sävel: »Etkös ole, ihmisparka.»)

Synnin teitä kuljet, kansa,
 eessänsä ansa
 joka askelella on.
 Tanssit, liehut, huhkit, riehut,
 vihaa kiehut,
 syöskyt turmaan, onneton!

Käännä tieltäs armon syliin,
 synnin kyliin
 ettet sorru, sinne jääl
 Lapset armaat kutsu mukaan,
 ettei kukaan
 kulkis tietä viettävää!

9.

*»Mamsellit» 1800-luvun keski-
 vaiheilta.*

Naisen asemassa merkitsi 1800-luku suurta, hiljalleen tapahtuvaa muutosta. Hänen ainoaksi »ammattikseen» oli kautta aikojen katsottu perheenemännän ja äidin tehtävää. Naimattomiksi jääneillä naisilla oli tavallisesti ollut työssijansa omaistensa perheissä, joissa heillä olikin ollut yllin kyllin työtä, suuri osa tarvikkeista kun valmistettiin tai ainakin korjattiin kotona. Mutta teollisuuden kehitys ynnä monet muut seikat muuttavat taloudellisia ja yhteiskunnallisia oloja, vai-

keuttavat aluksi monien sekä naisten että miesten toimeentuloa ja herättävät hiljaisen persoonallisen vapautumisen kaipuun lukuisien »mamsellien» rinnassa.

Hiljaa, hiljaa, sydän, vaan,
arvoa ei sullal
Olet liikaa päällä maan,
miestä kun ei mulla!

Pystyssä on kaikki tiet
naisen eessä ratki.
Elonahnas jos sa liet,
armolientä latki!

Onhan veljes kumminkin
ollut oikein hyvä:
nokkaan vanhan kanankin
tippuu jokin jyväl!

Paikkaa, parsi, rehki vain,
ei se mitään maksa!
Hiljaa, sydän, rinnassain,
kestä, kärsi, jaksal!

10.

»E m a n s i p e e r a t u t» 1880-luvulta.

Muutama vuosikymmen on edellisestä kulunut, suuri muutos on tapahtunut. Ensimmäiset yliopistoon johtavat yhteiskoulut on perustettu, naiset opiskelevat korkeakoulussa ja suorittavat tutkintoja. He perustavat yhdistyksiä ja pitävät kokouksia. Elinkeinovapaus on avannut heille uusia teitä. Edelleenkin he haluavat tehdä työtä kansansa hyväksi, mutta ei vain nimettöminä kuormajuhina, vaan vapaina, itsetietoisina yksilöinä.

Hei, aukenepas, salpa,
 nyt nukkekoti jää!
 Hei, tiedon kaunis kalpa,
 sua mielin välkyttää!

Jok' ainoo Jussi, Antti
 on altis holhoomaan.
 Sa vapauden pantti
 siis ollos mulle vaan!

Nyt jääkööt pannut, padat
 ja sukkapuikotkin!
 Kun eess' on elon radat,
 ken nääntyis soppihin!

»Ah, siivet sulta palaa!»
 Niin Antti nyyhkyttää —
 Hän omat siipens' salaa,
 nääs, taisi kärventää!

Ei kiitos, en mä kaipaa
 nyt setäneuvojal
 Jos muut' ei miestä naipaa,
 niin jääköön saamattal

Voin kohtaloni veistää
 nyt itse minäkin.
 Voin kansan työtä eistää,
 se miss' on kuumeisin.

Ah, elo, taisto vapaa,
 sua riemuin tervehdin!
 Jos murhe tieni tapaa,
 sen käyn vain pystymmin!

11.

Martat.

Kun kansaamme 1899 uhkasi tuho, kun isku suunnattiin sen sydäntä kohti, silloin perustettiin Martta-yhdistys, meidän pienten kotiemme vaalijaliitto, Suomen äitien vartiojärjestö. Persoonallisen vapauden kultaisesta lakikirjasta ei enää luovuttu, mutta käsi liittyi käteen yhteistunnoin ylentämään Suomen kodit vastaisuutemme suoja-muuriksi, sillä jos kotimme kestävät, kestää kansammekin minkä aineellisen ja henkisen pakkovallan tahansa.

(Sävel: »Suloisessa Suomessamme oisko maata armaampaa». Martat kääntyneinä emansipeerattuihin.)

Suoraan pilviturnajaisiin
 ällös lennä, siskosein!
 Suonet, että näihin maisiin
 myöskin käännän katsehein!
 Katsos, kautta pannujemme
 kulkee maamme onnen tie.
 Jos me sitä tiedä emme,
 mieron tie tään kansan vie.

Hellan viereen tieteen tuumat
 tästä lähtein tarvitaan,
 älyn lieskat kirkkaat, kuumat
 siinä pannaan palamaan,
 jotta vitamiinisarjat
 joutuu pikku suihin näin
 ynnä Suomen markan harjat
 nousee dollareita päin.

Tässä työssä maamme Martat
 pohjaa vastaisuuden luo,
 turhaan heitä siis sä kartat,
 oppi tässä ei ojaan tuo!

Kotiemme onnenlaulu
 Marttain työssä hiljaa soi,
 niinkuin värikylläs taulu
 köyhin pirtti kuultaa voi.

12.

Lotat.

Lotat, joiden järjestö sai alkunsa synnyinmaan suurena kohtalonhelkenä, tuntevat erikoista myötätuntoa ja kiittollisuutta Isonvihan aikaisia paljon kestäneitä, silkeitä, uljaita naisia kohtaan ja laulavat heille seuraavat säkeet. (Sävel: »Suomi, armas synnyinmaamme».)

Sulle, sisko, käsi käteen
 lujan liiton lyö!
 Alla vapauden säteen
 armas *meill'* on työ.
 Kestit paljon puolestamme,
 kiitos siitä myös!
 Kirkastamme sielussamme
 ylvään uhrityös,
 kirkastamme sielussamme,
 kirkastamme uhrityös.

Otsaamme on vainon verin
 lyöty lunastus,
 piirretty on tuskanterin
 rintaan vapaus.
 Nyt on rauha kirkkain haave
 heimon heljän maan,
 älköön konsaan vainon aave
 luoko hirmuaan,
 älköön konsaan vainon aave
 luoko tänne hirmuaan!

13.

Nykyajan naisylioppilaat.

Heillä on edessään persoonallisen ja kansallisen vapauden ihana, ylväs tie. He yhdistävät menneisyyden ja nykyisyyden parhaimmat saavutukset ja toiveet, he hehkuttavat hengellään tulevaisuudenkin sydäntä, siksi he tarttuvat pikku siskojen ja veikkojen käteen laulaessaan.

(Sävel: »Karjalan kaunihin kannaksen kansaa».)

Kaunis on kahleitta kulkea määrään!
 Etsimme tuiman tai armaan tien,
 vastaamme itse, jos poikkeemme väärään,
 taistomme kestämmme, työn myös hien.
 Kaunis on syntyä vapauden päivään,
 kultaisten, paistavain onnensaarten häivään,
 niinkuin saivat syntyä pikku siskot, veikot,
 karkoitettu kun oli orjuuden peikot.

14.

*Naisliittolaisten loppukuoro,
 johon kaikki yhtyvät.*

(Sävel: »Karjalan kaunihin kannaksen kansaa»; toisen säkeistön loppukerto lainattu tästä »Kannaksen laulusta».)

Kaunis on mennyt ja kiitävä hetki,
 kauniimpi kansamme vastaisuus!
 Konsaan ei katkea untemme retki:
 kansan on kohtalo kuolottuus.
 Yhtehen liittymme, ikivalan vannoin:
 Petsamon peritse, Suomenlahden rannoin
 koskaan saa ei siskoa pettää sisko kukaan,
 halvin, heikoin, katkerin ketjuumme mukaan!

Siunaamme haudat ja siunaamme lapset
 armahan, kärsineen, kalliin maan,

siunaamme äiteimme valkeat hapsot,
 siunaamme taattomme talvessaan.
 Saimme jos singota elonkaaren ylvään
 taikka vain kiertyä köynnökseksi pylvään,
 sama tuli sydänten luopi liekkisillan,
 syttää tähtiin elämän viimeisen illan:
 »Suojaamme Suomena Rajajoen rantaa,
 vieras ei valloita Suomenlahden santaa,
 säilytämme itsemme, varjelemme maamme,
 kanteleesta, aurasta onnemme saamme.»

Kaikki edelläolevat ryhmät yhdistää »vuosisatojen saatoksi» lehväseppelketju, jota he kântävät. Se voi olla koristettu joko Suomen tai asianomaisen maakunnan värein. Pikku tyttöjen ja poikien ryhmä on puettu Suomen värein, kaikilla — jos mahdollista — Suomen liput kädessä. Naisylioppilaat ovat pukeutuneet valkeaan, Martat kansallispukuihin, naisliittolaiset kauniin siniin, muut puvut voi valmistaa (tai lainata!) Kansallismuseon mannekiinien tai »Suomen kansan aikakirjoissa» y. m. olevien kuvien mukaan. Paperiakin voi käyttää pukuaineena. Ryhmittely lavalle voidaan tietysti suorittaa asianomaisen ohjaajan aistin ja olosuhteiden mukaan.

Esittäessä on ajateltu lausunnan ja laulun vaihtelua, »sävelettömätkin» säkeistöt sopinevat eräisiin säveliin. Merkityt sävelet sopivat täsmällisesti sanoihin, mutta vaativat juuri tutunomaisuutensa takia harjoittautumista outoon sana-asuun. Voidaan tietenkin myöskin järjestää siten, että kaiken esittää esilausuja ja että loppukuoro vain lauletaan, mutta kuulijoille käy varmaan eloisammaksi koko kuvasarja, jos kukin ryhmä, selvästi sanat lausuen, laulaa osansa tai yksi kustakin ryhmästä lausuu sille kuuluvat säkeistöt.

